

Утенкова Каріна
доктор економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

Karina Utenkova
Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor of the Chair of Accounting and Audit
Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaiev
Kharkiv, Ukraine

МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРА

ECONOMIC SECURITY MECHANISM OF THE AGRARIAN SECTOR

Економічна безпека аграрного сектора як економічна категорія має складну архітектуру, що зумовлює багатовекторність поглядів на її визначення. Її розглядають з таких позицій: складова економічної безпеки держави; продовольча безпека; розвиток сільських територій; економічна безпека підприємств аграрного сектора.

На нашу думку, економічна безпека аграрного сектора є вагомим складником економічної безпеки держави і передбачає такий стан системи (у цілому чи окремих суб'єктів), який в умовах перманентного впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища забезпечує стабільність функціонування і прогресивний розвиток аграрного сектора, що створює умови для збереження і подальшого відтворення ресурсного потенціалу, гарантує продовольчу безпеку, сприяє розвитку сільських територій.

Однак сучасний стан розвитку та ефективність виробництва продукції сільського господарства не відповідають потенційним можливостям аграрного сектора.

Україна володіє значним земельним потенціалом (5,7 % території Європи), при цьому із 60 млн га території нашої держави понад 70 % складають сільгоспугіддя. За площею чорноземів (28 млн га) Україна займає четверте місце в світі, поступаючись Росії, США і Китаю. Частка аграрної продукції у 2019 р. становила 44,2 % у загальній структурі експорту України, при цьому основною складовою аграрного експорту є зернові та олійні культури.

Вклад сільськогосподарського виробництва у ВВП країни є досить суттєвим. У 2018р. аграрний сектор генерував близько 13 % українського ВВП, у 2016 р. – 13,8 %, у 2017 р. – 12,1 %. У 2019 р. в Україні функціонувало 50 313 підприємств, що здійснювали свою діяльність у сільському, лісовому та рибному господарстві. Існує чітка тенденція зростання частки продукції рослинництва в загальній структурі продукції сільського господарства із 61,5 до 79,1 % у 2010–2019 рр. Зокрема, зросла питома вага зернових і зернобобових і технічних культур. Натомість скоротилася частка картоплі, овочевих та баштанних культур, плодівих та ягідних культур, винограду.

Важливими індикаторами економічної безпеки аграрного сектора є показники рентабельності виробництва основних видів продукції сільського господарства. Виробництво фактично всіх видів продукції рослинництва було рентабельним протягом досліджуваного періоду, крім виробництва цукрового буряку, яке у 2018–2019 рр. було збитковим. У тваринницькій галузі рентабельним в Україні є виробництво молока – 20,6 % у 2019 р. та вирощування свиней на м'ясо – 4,7 %. За підсумками своєї діяльності у 2018 р. 89 % підприємств мали прибуток у сумі 86 424,2 млн грн., а 11 % – збиток у сумі 26 291,1 млн грн.

Таблиця 1

Показники функціонування аграрного сектора України за 2010–2019 рр.

Роки	Продуктивність праці на одного зайнятого в с.г. виробництва, у пост. цінах 2016 р., тис. грн	Кількість зайнятих працівників у с.г., тис. осіб	Обсяг виробництва с.г. культур, тис. т			Кількість с.г. тварин на кінець року			Виробництво продукції тваринництва, тис. т	
			зернові та зернобобові	буряк цукровий фабричний	соняшник	ВРХ, тис. гол.	свині, тис. гол.	птиця, млн гол.	м'ясо (у забійній вазі)	молоко
2010	380,4	811,7	39271	13749	6772	4494	7960	203,8	2059	11249
2011	472,4	750,9	56747	18740	8671	4426	7373	200,8	2144	11086
2012	458,1	751,4	46216	18439	8387	4646	7577	214,1	2210	11378
2013	583,2	726,3	63051	10789	11051	4534	7922	230,3	2389	11488
2014	635,6	733,4	63859	15734	10134	3884	7351	213,3	2360	11133
2015	624,0	642,6	60126	10331	11181	3750	7079	204,0	2323	10615
2016	765,0	658,7	66088	14011	13627	3682	6669	201,7	2324	10382
2017	755,4	635,6	61917	14882	12236	3531	6110	204,8	2318	10281
2018	867,7	626,0	70057	13968	14165	3333	6025	211,7	2355	10064
2019	928,6	610,1	75143	10205	15254	3092	5727	220,5	2492	9663
2019 р. у % до 2010 р.	244,2	75,1	191,3	74,2	225,3	68,8	71,9	108,1	121,0	85,9

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України [1].

У 2010–2019 рр. поряд із зростанням продуктивності праці майже у 2,5 раза спостерігається скорочення кількості зайнятих працівників на 25 % (табл. 1). Має місце зростання обсягів виробництва зернових і зернобобових (у 1,9 раза), соняшнику (у 2,3 раза), м'яса (на 21 %). Водночас скоротилося виробництво цукрового буряка (на 25 %), молока (на 14 %).

Ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки України має сільське господарство, однак споживання населенням України основних видів продуктів харчування менше за науково-обґрунтовані норми: так, фактичне споживання м'яса при нормі 83 кг/рік становить 64 %; молока та молочних продуктів при нормі 380 кг/рік – 52 %; яєць при нормі 290 шт./рік – 94,8 %; риби при нормі 20 кг/рік – 59 %; плодів, ягід та винограду при нормі 90 кг/рік – 53%. Отже, стан продовольчої безпеки є незадовільним.

Щодо інвестиційної складової економічної безпеки аграрного сектора, зазначено, що хоча з 2016 р. загальні обсяги капітальних інвестицій в аграрний сектор мали позитивну динаміку, у 2019 р. вони зменшилися і становили 59 129,4 млн грн, тобто 89,4 % від обсягу 2018 р.

Стан аграрного сектора України необхідно розглядати у контексті загальних тенденцій розвитку економіки країни. Має місце позитивна динаміка позицій України у рейтингу «Doing Business» за 2012–2020 рр. Так, із 2012 р. Україна піднялась із 152 на 64 місце, що корелювало із збільшенням кількості прибуткових підприємств і в аграрному секторі. Однак за Індексом економічної свободи Україна має дуже слабку позицію і традиційно входить до групи країн із в основному невільною економікою, посідаючи 150–160 місце у рейтингу серед 179 країн. На основі Глобального індексу продовольчої безпеки визначено, що Україна має далеко не найкращі позиції, поступаючись не тільки всім країнам Європи, але й тим країнам, куди активно експортує продовольство. У 2019 р. вона посіла 76 місце у рейтингу серед 113 країн.

Стабілізація та ефективний розвиток аграрного сектора економіки України неможливі без подальшого формування і становлення механізму економічної безпеки.

У зв'язку із цим дедалі більшої актуальності набуває трактування сутності такого механізму. У науковій літературі на сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення цього терміну, водночас його іноді ототожнюють із поняттям «система економічної безпеки».

Термін «механізм» походить від давньогрецьк. «μηχάνημα» – пристрій. Тлумачний словник української мови дає такі визначення механізму: 1) пристрій, що передає або перетворює рух; 2) внутрішня будова, система чого-небудь; 3) сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [2].

Вивчення економічного механізму (“economic mechanism”) набуває поступового поширення від початку ХХ ст., що підтверджує аналіз динаміки інтенсивності публікації результатів досліджень із цього питання в наукових англійськомовних джерелах світу з 1800 р. А пік зростання у світі наукового інтересу до цієї економічної категорії припадає на кінець 80-х рр. ХХ ст. (рис. 1).

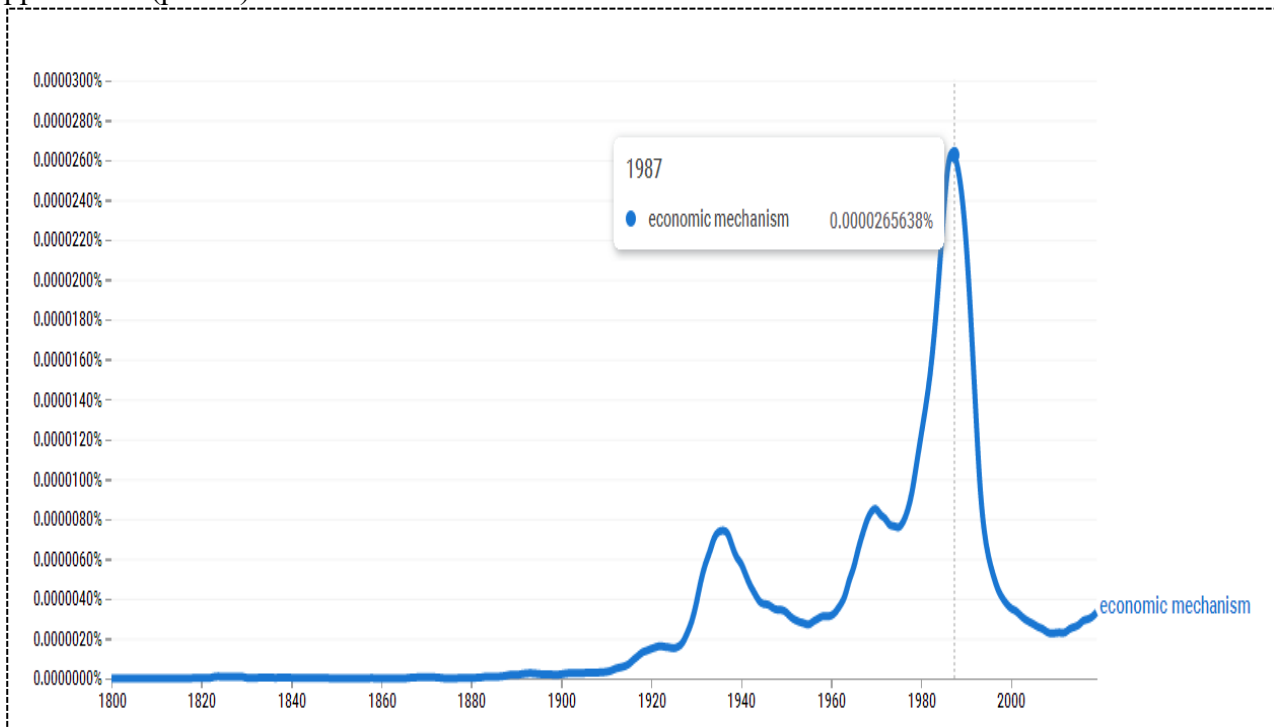

Рис. 1. Динаміка інтенсивності публікацій досліджень присвячених економічному механізму (“economic mechanism”) у наукових англійськомовних джерелах світу з 1800 р.

Джерело: побудовано автором за матеріалами [3].

Звужуючи коло дослідження, розглянемо погляди окремих учених на трактування цієї категорії в контексті економічної безпеки (табл. 2). Отже, науковці застосовують терміни «механізм забезпечення економічної безпеки», «механізм управління економічною безпекою», «механізм формування економічної безпеки», але їх трактування, як правило, є тотожним.

Таблиця 2

Трактування терміну «механізм» у контексті економічної безпеки

Термін	Автор	Трактування
1	2	3
Механізм забезпечення економічної безпеки	Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський [4]	Сукупність законодавчих актів, правових норм, рушійних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил та засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки та вирішення поставлених завдань
	В.І. Торкатюк, Т.В. Мітіна, І.О. Козинська та ін. [5]	Сукупність складових, а саме: правових норм, певних законодавчих рамок, методів, засобів, відповідних мотивів тощо, які забезпечують реалізацію головної мети – досягти найвищого рівня економічної безпеки
	Б.С. Дуб [6]	сукупність економіко-організаційних та правових методів і форм, засобів впливу та забезпечувальної частини, які сприяють реалізації функції управління в системі економічної безпеки підприємства для гарантування стану захищеності
	С.А. Лебедко [7]	Складова системи економічної безпеки підприємства, що є сукупністю цілей, завдань, методів та заходів, реалізація яких дозволяє досягнути цільового рівня економічної безпеки підприємства
	Н.О. Іванченко [8]	Сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил та засобів, за допомогою яких забезпечується економічна безпека і здійснюється моніторинг її стану
	В.М. Геєць, М.О.Кизим, Т.С.Клебанова, О.І. Черняк [9]	Улаштований певним чином порядок послідовності станів і процесів, що забезпечують економічну безпеку суб'єкта
	А.І.Сухоруков, О.Д. Ладюк [10]	Сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотивованих заходів та способів, які забезпечують досягнення найвищих значень економічної безпеки
Механізм управління економічною безпекою	О.Л. Коробчинський [11]	Комплекс управлінських, страхових, правових, економічних, охоронних, режимних та інших засобів щодо захисту бізнесу від втрат
	Л.І.Донець, Н.В. Ващенко [12]	Набір засобів, організація їх використання і контролю для досягнення високого рівня економічної безпеки підприємства
	С.В.Каламбет, В.А. Воропай [13]	Сукупність загальних і спеціальних методів, засобів, важелів організаційної, управлінської, економічної діяльності підприємства на основі дотримання нормативно-правових актів та використання необхідної інформації з метою забезпечення економічної безпеки підприємства
	Л. М. Ладико [14]	Улаштований певним чином порядок послідовності станів і процесів, що забезпечують економічну безпеку підприємства
	Н.А.Хрущ, Л.В. Ваганова [15]	Принципи, прийоми і способи, методи та методики, процедури, алгоритми і моделі, реалізовані різними функціональними схемами, за допомогою яких забезпечується гармонізація всіх сфер діяльності підприємства та інтересів, що взаємодіють з ним, функціональних схем суб'єктів зовнішнього середовища
	Н.В. Білошкурська [16]	Поєднання мети, цілей, завдань, принципів, методів, функцій, засобів, що дозволяє діагностувати, прогнозувати і контролювати стан економічної безпеки

Механізм формування економічної безпеки		для прийняття адаптивних рішень щодо розвитку підприємства
	І.О. Лубенець [17]	Поєднання мети, цілей, завдань, принципів, методів, функцій, засобів, що дозволяє діагностувати, прогнозувати, контролювати стан економічної безпеки для прийняття адаптивних рішень щодо розвитку підприємств

Джерело: сформовано автором

Ураховуючи результати досліджень науковців щодо сутності механізму економічної безпеки, сформульовано власне бачення змісту цієї економічної категорії. Механізм економічної безпеки аграрного сектора, з нашого погляду, – це ключова складова системи економічної безпеки, що являє собою сукупність законодавчо врегульованих методів, заходів, засобів, важелів, які у взаємодії забезпечують реалізацію стратегії економічної безпеки.

Сутність механізму економічної безпеки наочно демонструє рис. 2, на якому представлено авторську розробку концептуальної моделі механізму. Зауважимо, що механізм економічної безпеки аграрного сектора повинен перш за все корелювати із загальною стратегією його розвитку і сприяти її реалізації. Це дає усі підстави стверджувати, що стратегія економічної безпеки є складовою стратегії економічного розвитку аграрного сектора.

Аналогічно має відбуватися і формування механізму економічної безпеки суб'єктів господарювання аграрного сектора, тобто механізм економічної безпеки підприємств галузі повинен бути узгодженим із загальною стратегією його розвитку і сприяти її реалізації.

Метою функціонування механізму економічної безпеки аграрного сектора в цілому є забезпечення належного рівня економічної безпеки для досягнення його стратегічних цілей. Відповідно до сформульованої мети визначено завдання, які повинен виконувати механізм економічної безпеки аграрного сектора, зокрема:

- окреслення кола можливих чинників впливу на економічну безпеку;
- розробка та реалізація превентивних заходів щодо забезпечення належного рівня економічної безпеки;
- розробка реактивних заходів спрямованих на усунення існуючих загроз для економічної безпеки;
- виявлення реальних загроз для економічної безпеки;
- нейтралізація існуючих загроз;
- постійний моніторинг рівня безпеки;
- визначення ефективності заходів щодо забезпечення економічної безпеки.

Формування підґрунтя для функціонування механізму економічної безпеки, передбачає створення певної системи, що складається з методів, засобів, важелів, інструментів та забезпечення.

Методами в механізмі формування економічної безпеки є способи, за допомогою яких здійснюється вплив на об'єкти для досягнення стратегічних цілей. До складу таких методів доцільно віднести не лише економічні, а й адміністративні, правові та соціально-психологічні методи.

Серед інструментів, які забезпечують економічну безпеку, насамперед виділяють такі.

Фінансово-економічні – необхідні для оперативного поліпшення фінансових показників діяльності аграрних підприємств (управління прибутком, витратами, капіталом, фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансове регулювання, страхування тощо).

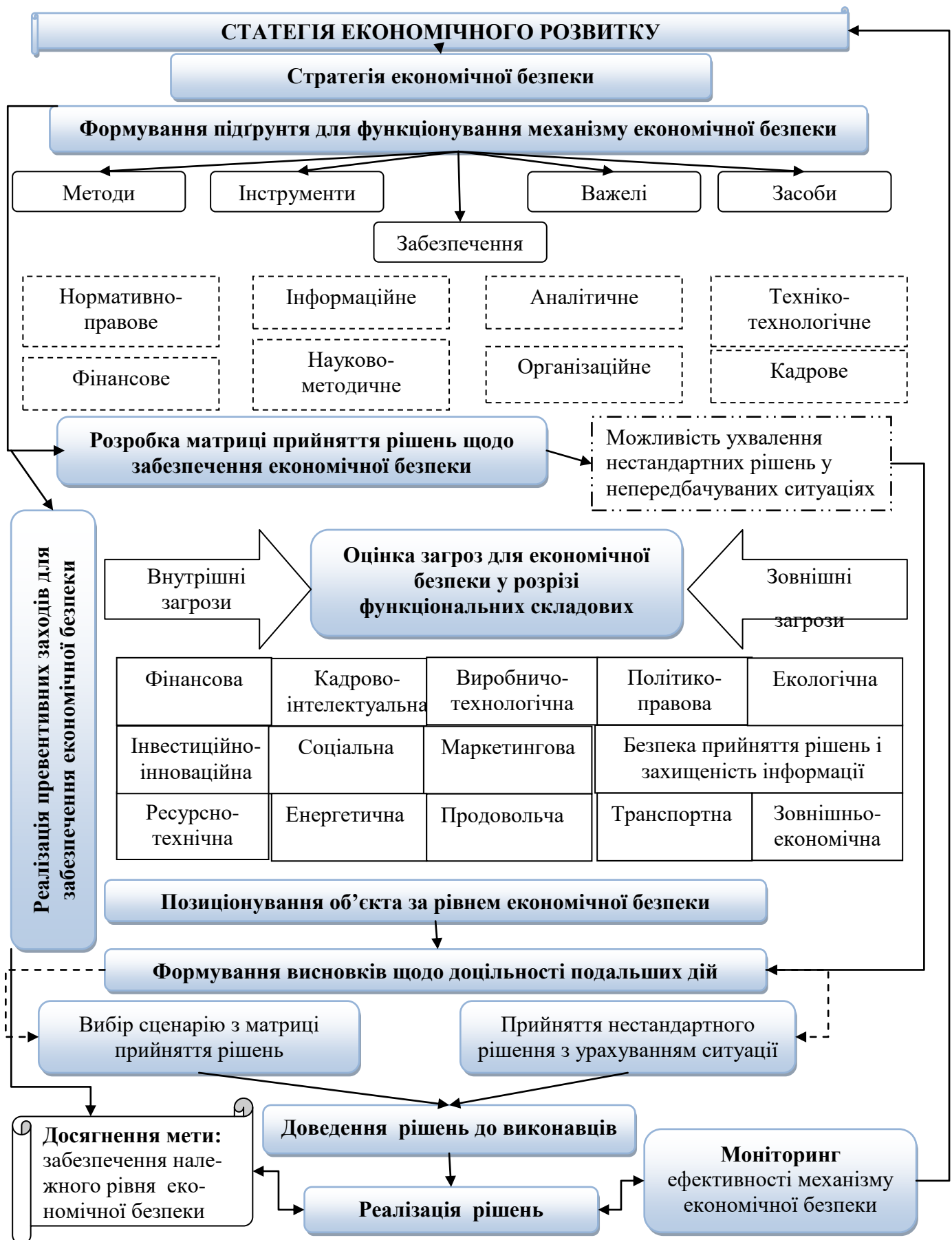

Рис. 2. Концептуальна модель механізму економічної безпеки аграрного сектора

Джерело: розроблено автором

Організаційно-технологічні – забезпечують підвищення ефективності використання наявних ресурсів за рахунок оптимізації технологічних процесів, удосконалення структури суб'єктів господарювання, зміни кадрової політики тощо.

Аналітичні – забезпечують запобігання реалізації ризиків або своєчасне їх виявлення за допомогою постійного моніторингу показників діяльності.

У свою чергу, важелі – це прийоми дії вищезазначених інструментів на аграрний сектор в цілому та його внутрішнє і зовнішнє середовище зокрема для управління економічною безпекою. Підсистема важелів забезпечення економічної безпеки включає такі форми впливу на процес прийняття і реалізації управлінських рішень у сфері економічної безпеки: прибуток (наприклад, прибуток можна розподіляти на подальше фінансування заходів зі зміцнення системи економічної безпеки підприємства), амортизаційні відрахування (вплив на техніко-технологічну безпеку), ціна товару, знижки (вплив на покупців, допомагають залучити додаткових клієнтів); інвестиції (вплив на саме підприємство); дивіденди (вплив на інвесторів, фінансову безпеку та репутацію підприємства); синергізм (цей ефект впливає загалом на всю систему управління); заробітна плата, премії (вплив на працівників, мотивація працювати ефективно, не вдаватися до розкрадань, продажу конфіденційної інформації і под.); пеня, штрафи (вплив на контрагентів) [6].

Формування підґрунтя для функціонування механізму економічної безпеки передбачає також створення відповідного забезпечення, йдеться, зокрема, про нормативно-правове, фінансове, інформаційне, аналітичне, техніко-технологічне, кадрове, організаційне, науково-методичне забезпечення.

Нормативно-правове забезпечення механізму економічної безпеки є визначальним у формуванні його напрямів, форм та способів організації.

Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки, на нашу думку, передбачає, з одного боку, застосування норм чинного законодавства для формування і функціонування відповідного механізму; крім того, ці норми права мають містити не лише дозволи і заборони, у межах яких може діяти суб'єкт економічної безпеки, тут важлива наявність певних приписів, тобто норми повинні забезпечувати умови, за яких економічна безпека є можливою. Також слід звернути увагу на доцільність розробки локальних нормативно-правових актів, зокрема певних внутрішніх положень, інструкцій тощо, які стосуються регулювання окремих аспектів економічної безпеки конкретного підприємства. Але, незважаючи на беззаперечну важливість нормативно-правового забезпечення економічної безпеки, нинішня ситуація свідчить про існування певних труднощів із формуванням правового поля в цьому контексті.

Зокрема, необхідно наголосити на таких проблемах, як неузгодженість і суперечливість норм чинних нормативно-правових актів, їх безсистемність у питаннях регулювання аграрної політики, прогалини у правовому полі. Проблема ускладнена постійними змінами нормативно-правових актів з господарського і трудового права, обліку й оподаткування тощо. Нестабільність у цьому питанні заважає формуванню ефективного механізму економічної безпеки.

Фінансове забезпечення механізму економічної безпеки передбачає наявність необхідних фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки.

У сучасних умовах на економічну безпеку вагомий вплив має її інформаційна складова, адже саме через інформаційне середовище здійснюється багато загроз та ризиків у різних сферах економічної діяльності. Останнім часом дедалі частіше висловлюють думку про те, що в третьому тисячолітті лідерство у світі буде визначатися спроможністю держав контролювати інформаційні процеси. Це викликано тим, що в наш час відбувається активний перехід від економічної до інформаційної ери розвитку цивілізації. Інформація розглядається як сукупність знань про фактичні дані і залежність між ними та є найбільш високоліквідним товаром. Вартість інформації і її своєчасної доставки в потрібне місце постійно зростає. Інформація сьогодні проникає в усі сфери економічної діяльності, здобуває конкретне

матеріальне і вартісне вираження. Перебудова суспільства на нових інформаційних основах зумовила потребу визначення нових підходів до вирішення проблем інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства в інформаційній економіці [18].

Інформаційне забезпечення механізму економічної безпеки передбачає забезпечення об'єкта всією необхідною інформацією для прийняття стратегічних і тактичних рішень, що формують бажаний рівень економічної безпеки. Зокрема, йдеться про збір необхідної інформації; доступ до інформації про стан внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства; можливість проведення всебічного і повного аналізу одержуваних даних у розрізі питань, які цікавлять суб'єктів економічної безпеки підприємства.

Джерела такої інформації можуть бути:

- офіційними джерелами: публічна інформація, опублікована в періодичних виданнях чи розміщена в електронних ресурсах; звітність; офіційна документація державних органів, організацій чи установ, яка не містить конфіденційної інформації;

- неофіційними джерелами: відкрита інформація, одержана за допомогою неформальних контактів з носіями цієї інформації; а також конфіденційна інформація, отримана завдяки несанкціонованому доступу до цієї інформації безпосередньо працівників підприємства чи інших осіб на договірних засадах.

На нашу думку, інформаційне забезпечення механізму економічної безпеки обов'язково передбачає наявність певних критеріїв, що характеризують інформацію. Насамперед, це такі характеристики інформації як достовірність, суттєвість, достатність, релевантність і системність.

Аналітичне забезпечення механізму економічної безпеки є логічним продовженням інформаційного забезпечення і тісно пов'язане з ним. Аналітичне забезпечення, на нашу думку, – це діяльність фахівців, професійних аналітиків з питань фінансово-економічної безпеки, яка спрямована на всебічний аналіз та оцінку інформації, що дозволяє визначити рівень і стан економічної безпеки, виявити й оцінити існуючі ризики та загрози.

Така діяльність передбачає використання широкого спектра методів фінансового аналізу, а також спеціальних методик визначення рівня економічної безпеки тощо.

Важливим аспектом є встановлення індикаторів та критеріїв оцінки рівня і стану економічної безпеки, оцінка реальних і потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз для економічної безпеки.

Техніко-технологічне забезпечення механізму економічної безпеки являє собою певну сукупність технічних засобів, зокрема, засоби обчислювальної техніки, обладнання для функціонування локальних і глобальних мереж, інші пристрої, що призначені для збору, накопичення, обробки, передачі, обміну та відображення інформації із застосуванням передових досягнень і технологій.

Як правило, склад і кількість використовуваних технічних засобів визначають за обсягами отримуваної інформації та інтенсивністю її потоків, а також технологією реалізації функцій управління. Щодо якості технічних засобів зазначимо, що зростаючі вимоги до економічної інформації вимагають застосування новітніх засобів і технологій.

У контексті забезпечення механізму економічної безпеки важливу роль відіграє наявність технічних засобів у необхідній (обґрунтованій) кількості і складі, а також використання технологій збору, обробки та захисту інформації, що відповідають вимогам часу і дозволяють повністю забезпечити виконання завдань щодо управління механізмом економічної безпеки.

Кадрове забезпечення механізму економічної безпеки – це діяльність, змістом якої є забезпечення підприємства кваліфікованим персоналом, який формує службу економічної безпеки або інші підрозділи системи економічної безпеки, що відповідає встановленим вимогам, а також передбачає впровадження науково обґрунтованих методів відбору, навчання, стимулювання кадрів.

Якщо йдеться про створення служби економічної безпеки чи іншого спеціалізованого підрозділу з питань економічної безпеки, то тут варто брати до уваги такі головні чинники,

як загрози для економічної безпеки, яким необхідно буде запобігати і нейтралізувати, а також фінансові можливості підприємства щодо залучення персоналу. З урахуванням цього також необхідно робити запит на персонал відповідної кваліфікації та компетенції.

Організаційне забезпечення механізму економічної безпеки передбачає відповідність організаційної структури тим цілям і завданням, що стоять перед системою економічної безпеки.

Вивчення теоретичних підходів до трактування організаційного забезпечення дає змогу виділити такі напрями:

- організаційне забезпечення як сукупність заходів, що проводяться суб'єктом управління, щодо реалізації об'єктом управління прийнятого управлінського рішення в умовах конкретної оперативної ситуації;

- організаційне забезпечення як структура управління на конкретному підприємстві, а також функції та завдання відповідних структурних підрозділів;

- організаційне забезпечення як сукупність документів, які регламентують організаційну структуру роботи механізму економічної безпеки (положення, інструкції, накази, кваліфікаційні вимоги тощо) [19].

На нашу думку, ефективне функціонування механізму економічної безпеки досягається за рахунок реалізації усіх зазначених аспектів організаційного забезпечення. А підтримку економічної безпеки можна реалізувати завдяки відокремленню в організаційній структурі управління підприємством організаційної одиниці – служби економічної безпеки, діяльність якої має бути узгоджена з іншими структурними підрозділами, адже лише ефективна взаємодія на всіх рівнях і ділянках управління підприємством дозволить забезпечити бажаний рівень економічної безпеки.

Науково-методичне забезпечення механізму економічної безпеки – це сукупність документів, наукових, навчальних, методичних матеріалів, які описують сутність, зміст, характер та інші складові окремих процедур, методик, правил тощо; установлюють їх структуру, послідовність дій, критерії, чинники; визначають результат, якого треба досягти; регламентують окремі аспекти управління механізмом економічної безпеки.

Наукове забезпечення полягає передусім у:

- визначенні арсеналу можливостей, імовірностей, шляхів, способів, методів досягнення економічної безпеки;

- наданні альтернативних сценаріїв розвитку майбутніх процесів, що супроводжують вибрані рішення;

- проведенні розрахунків можливих переваг або втрат для кожного із запропонованих варіантів;

- здійсненні прогнозів на перспективу.

Зауважимо, що наукові та пов'язані із ними послуги підприємствам можуть надавати науково-освітні установи, громадські організації, незалежні аналітичні центри на замовлення.

Сформоване таким чином підґрунтя для функціонування механізму економічної безпеки дає змогу механізму діяти у трьох площинах:

- 1) перманентна реалізація превентивних заходів;

- 2) реагування на виявлені загрози і ризики;

- 3) ухвалення оперативних рішень щодо дій у непередбачених ситуаціях.

Оцінку зовнішніх і внутрішніх загроз для економічної безпеки аграрного сектора в цілому або ж окремого підприємства зокрема здійснюють у розрізі функціональних складових економічної безпеки: фінансова, кадрово-інтелектуальна, виробничо-технологічна, політико-правова, безпека прийняття рішень і захищеність інформації, екологічна, інвестиційно-інноваційна, соціальна, маркетингова, ресурсно-технічна, енергетична, продовольча, транспортна, зовнішньоекономічна [20].

За результатами такої оцінки роблять висновки щодо рівня (або стану) економічної безпеки, що, у свою чергу, зумовлює подальші дії: або вибір сценарію з матриці прийняття

рішень; або, якщо має місце не передбачена раніше ситуація, приймають оперативне рішення, яке буде адекватне конкретним умовам. Таке рішення необхідно довести до безпосередніх виконавців, які забезпечать його реалізацію.

Управління механізмом економічної безпеки неможливе без моніторингу його ефективності, одним із аспектів якого є контроль. Функціонально контроль вирішує цілий комплекс завдань та поєднує між собою всі ключові елементи системи економічної безпеки підприємства. Він забезпечує взаємозв'язок між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням, розробкою та реалізацією антикризових заходів, оцінкою їх ефективності і формуванням висновків [13].

Залежно від часу виділяють такі види контролю ефективності механізму економічної безпеки підприємства:

1) поточний, який здійснюють постійно в процесі реалізації певних заходів для оцінювання ступеня їх ефективності й адекватності для забезпечення економічної безпеки;

2) підсумковий, який здійснюють за результатами звітного періоду чи реалізації певного комплексу заходів для перевірки відповідності досягнутих результатів поставленим цілям, а також ефективності системи економічної безпеки підприємства в цілому.

За допомогою механізму управління економічною безпекою аграрного сектора відбувається ефективна реалізація комплексу заходів щодо захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз для економічної безпеки.

Таким чином, основними перевагами запропонованої моделі механізму економічної безпеки є:

- забезпечення сталого економічного розвитку аграрного сектора, досягнення бажаного рівня ключових показників його діяльності;

- захист від негативного впливу кризових явищ економіки (зовнішні загрози);

- запобігання випадкам умисного чи випадкового заподіяння шкоди економічній безпеці з боку персоналу (внутрішні загрози);

- забезпечення постійного моніторингу стану економічної безпеки;

- формування надійних інформаційних потоків і своєчасне забезпечення керівництва інформацією про економічний стан;

- запобігання небезпекам і загрозам для економічної безпеки, а також можливість їх локалізації та ліквідації.

У контексті зазначеного, виникає необхідність подальших досліджень спрямованих на поглиблення існуючого теоретичного і методологічного базису вивчення чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що мають вплив на економічну безпеку.

Перелік використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/mekhanizm>
3. Google Books Ngram Viewer. URL: <https://books.google.com/ngrams>
4. Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 256 с.
5. Торкатюк В.І., Аболхасанзаде Аліреза, Мітіна Т.В., Козинська І.О., Кузічкіна Н.І., Дріль Н.В. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/38672/1/164-165.pdf>
6. Дуб Б.С. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, структура, значення. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/63-2.pdf>
7. Лебедко С.А. Формування механізму забезпечення економічної безпеки транспортних підприємств. *Економіка та держава*. 2017. № 8. С. 89-94.
8. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 728 с.

9. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. Харків, 2006. 240 с.
10. Сухоруков А.І., Ладюк О.Д. Фінансова безпека держави: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 192 с.
11. Коробчинський О.Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 4. С. 41–45.
12. Донець Л.І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 240 с.
13. Каламбет С.В., Воропай В.А. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств залізничної галузі. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. № 2. С. 106-113.
14. Ладыко Л. Н. Механизм обеспечения экономической безопасности предприятия: сущность и структура. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 3. С. 123-126.
15. Хрущ Н.А., Ваганова Л.В. Розробка механізму управління економічною безпекою підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 4. Т. 2. С. 17-21.
16. Білошкурська Н.В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки підприємства: принципи побудови, функції, структура. *Економіка та держава*. 2003. № 12. С. 24-29.
17. Лубенець І.О. Принципи побудови та структура економіко-організаційного механізму формування економічної безпеки підприємства. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2016. № 31. С. 140-147.
18. Захаров О.І. Інформаційне забезпечення управління системою економічної безпеки підприємства. URL: http://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/zakharov_0010.pdf
19. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія. Львів: ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.
20. Утенкова К.О. Економічна безпека аграрного сектора: теорія, методологія, практика: монографія. Харків: ПромАрт, 2020. 360с.